

PROBLEMS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF TEACHERS OF PHYSICAL TRAINING AND SPORTS

Shusherov Ruslan
SamDU Masters

Annotation: Physical education is one of the socio-pedagogical processes that ensure human development. The effective organization of this process by the teacher, the habit of students to engage in physical education and sports, fosters physical and spiritual development. The article discusses the problems of improving the effectiveness of physical education and sports teacher education.

Keywords: Physical Education and Sports, Teacher, Educational Effectiveness.

JISMONIY TARBIYA VA SPORT BO'YICHA O'QITUVCHINING TA'LIM FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH MUAMMOLARI

Shusherov Ruslan
SamDU magistranti

Annotatsiya: Jismoniy tarbiya inson kamolotini ta'minlovchi ijtimoiy-pedagogik jarayonlardan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonning pedagog tomonidan samarali tashkil etilishi o'quvchilarning jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanishini odat qilishi jismoniy va ma'naviy barkamollikni tarbiyalaydi. Maqolada jismoniy tarbiya va sport bo'yicha o'qituvchining ta'lim faoliyati samaradorligini oshirish muammolari xususida bayon etiladi.

Kalitso'zlar: Jismoniy tarbiya va sport, o'qituvchi, ta'lim samaradorligi.

Ma'lumki, darsda ishtirok etayotgan o'quvchilarning hammasi bir xil qobiliyat yoki jismoniy rivojlanishga ega emas. Chunki ishlab chiqmoqchi bo'lgan tavsiyalar, metodik ko'rsatmalar va yangiliklar aynan shunga bog'liq. Maktablarimizda o'tilayotgan jismoniy tarbiya darslarini kuzatadigan bo'lsak, aksariyat o'qituvchi-murabbiylarimiz butun sinf o'quvchilariga bir xil tempda dars o'tayotgani hech kimga sir emas. Vaholanki, sinfda 30 ta o'quvchi ta'lim oladigan bo'lsa, ular 30 xil organizm. Ularning hammasi ham o'tilayotgan mashg'ulotni bir galda o'zlashtira olmaydi. Yana bir muammo o'quvchilarimizning jismoniy tarbiya va sportga oid nazariy bilimlarining sayozligi olib borilgan pedagogik tadqiqot ishlarimizda yaqqol namoyon bo'ldi. O'qituvchi faoliyati o'quvchilarga bilim berish hamda bilimlarning egallanish jarayoni harakat malakalari va ko'nikmalarining shakllanishi boshqarib turishga qaratilgan. Shu ma'noda o'qitishning har bir shakli o'qituvchining o'qitish jarayonidagi yetakchilik qilish ahamiyati tamoyilini amalga oshiradi. O'qituvchining yetakchilik ahamiyatini tahlil qilishni ketma-ket, uning o'qitish jarayonidagi harakatlarini quyidagi bloklar bo'yicha ko'rib chiqish orqali bajarish mumkin:

- o'qitish maqsadini aniqlash;
- o'qitishning xususiy vazifalari tizimini aniqlash;
- o'quvchilar tayyorgarligining boshlang'ich darajasini aniqlash, ya'ni ularning qobiliyatlariga, o'zlashtira olish imkoniyatlariga qarab guruhlarga ajratish;
- o'qitish mezonlarini aniqlash;
- o'zlashtirishni baholash uslublarini aniqlash;
- zarur jihozlarni tayyorlash (ko'rgazmali qurollar) - o'qitish qo'llanmasi va inventarlarni tayyorlash;
- o'qitishni butunligicha va elementlari bo'yicha baholash;
- o'qitishga zarur bo'lgan hollarda tuzatishlar kiritish.

Yuqorida ochib berilgan o'qitishning hamma tamoyillari bir-biri bilan o'zaro bog'liq bo'lib, o'qitish jarayonida birga qo'llanishi mumkin. O'quv jarayonida ularning birortasi buzilsa, boshqasini amalga oshirish qiyinlashadi. O'qituvchi hamma tamoyillarni yaxlit holda qo'llagan taqdirdagina o'qitishda yuqori natijalariga erishish mumkin. Harakatlarga maqsadli o'rgatish o'qituvchidan o'qitish uslublari tavsiflarini bilishni talab etadi. Hamma uslublar shartli ravishda uchta asosiy guruhga bo'linadi: so'zdan foydalanish (so'z uslublari, ko'rgazmali qabul qilish uslublari va amaliy uslublar). O'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan so'zdan foydalanish uslublari butun o'quv jarayonini faollashtiradi, harakatlanishlar to'g'risida yanada to'liq hamda aniq tasavvurlarni shakllantirishga yordam beradi. Ushbu uslublar orqali o'qituvchi o'quv mashg'ulotining o'zlashtirishini tahlil qiladi va baholaydi.

Ko'rgazmali qabul qilish uslublari o'rganilayotgan harakatlarning ko'z bilan ko'rish va eshitish orqali qabul qilinishini ta'minlaydi. Ko'rgazmali qabul qilish harakatlari yanada tez, chuqur va mustahkam egallab olishga yordam beradi, o'rganilayotgan harakatlarga qiziqish uyg'otadi. Ko'rgazmali o'rgatish alohida yoki guruhli tarzda o'tkazilishi mumkin. Butun bir sinfga guruhli bir vaqtning o'zida ko'rgazmali o'rgatish va alohida ya'ni o'zlashtira olish qobiliyati sust o'quvchilarga individual ko'rgazmali o'rgatish. Amaliy uslublar o'quvchilarning faol harakat faoliyatiga bog'liq. Ularni shartli ravishda ikkita guruhga bo'lamiz: qat'iy va qisman tartiblashtirilgan mashqlar uslublari, harakat shakllari, yuklama o'lchamlari, uning o'sib borishi, dam olish bilan almashlab turilishi va boshqalarni qat'iy tartiblashtirilgan holda harakatlarni ko'p marta takrorlash bilan tavsiflanadi. Buning natijasida kerakli o'quv ko'nikma va malakalar asta-sekin shakllanib, alohida harakatlarni tanlab o'zlashtirish imkoniyati tug'iladi. Guruhlarga bo'lib o'rganish uslubi dastlab harakatning alohida qismlarini o'rganishni, keyinchalik esa kerakli darajada butun holiga birlashtirishni nazarda tutadi.

Butunligicha, o'rganish uslubi o'qitishning yakuniy maqsadiga qarab, harakat qanday ko'rinishda bo'lsa, uni shundayligicha o'rganishni ko'zda tutadi. qisman tartiblashtirilgan mashqlar uslubi o'quvchilar oldiga qo'yilgan vazifalarni hal etish uchun harakatlarni nisbatan erkin tanlashga ruxsat beradi. O'yin uslubi harakatlarning qat'iy tartiblashtirilishi, ularni bajarishdagi mumkin bo'lgan shartlarning yo'qligi bilan tavsiflanadi; ijodiy qobiliyatlarni mustaqil namoyon qilish uchun keng imkoniyatlar yaratadi, mashg'ulotlarning ko'tarinki ruhda o'tishini ta'minlaydi.

Musobaqa (bellashuv) uslubi maxsus tashkil qilingan bellashuv, bahs-munozara faoliyatini nazarda tutadi. O'zaro bunday bellashuvni tashkil etish quyidagicha tavsiflanadi, ya'ni tez o'zlashtira oladigan o'quvchilar bir guruh. Bellashuvga tez o'zlashtiradigan o'quvchilar jamoasi bilan o'rta o'zlashtiradigan o'quvchilar jamoasini qo'yamiz. Past o'zlashtiradigan o'quvchilar jamoasi kuzatuvchi guruh. Bu guruh bellashuvdagi ikki guruhning o'yin uslublarini, jismoniy harakatlarini, taktika, texnik tomonlarini, sport mahoratlarini kuzatadilar. bu kuzatish orqali o'zlarining malaka va ko'nikma, mashg'ulotga

nisbatan ruhiy tayyogarlik tomonlarini tarbiyalab oladilar. Deylik, bellashuvda o'rtta o'zlashtiradigan o'quvchilar jamoasi g'olib chiqdi. Ana endi past o'zlashtiradigan o'quvchilar guruhi bilan o'rtta o'zlashtiradigan o'quvchilar guruhini bellashuvga qo'yamiz. Bu yerda tez o'zlashtira oladigan o'quvchilar guruhi o'qituvchi bilan birgalikda tuzatuvchi (jamo) guruh hisoblanadi va aksincha deylik tez o'zlashtira oladigan o'quvchilar guruhi g'olib chiqdi. Bunday holatda o'rtta va past o'zlashtiradigan guruhlarni 50% ga 50% ikkiga bo'lib maxsus o'rgatuvchi va o'rganuvchi guruh sifatida bellashuvga qo'yamiz. Shu tariqa past o'zlashtiradigan o'quvchilar guruhida o'quv ko'nikma va malakalarini bosqichma-bosqich shakllantirib boramiz.

Guruhlarga bo'lib o'rgatish bosqichining asosiy vazifasi harakat malakasini shakllantirish hamda uni ko'nikmaga o'tgunga qadar takomillashtirishdan iborat. Bu bosqichda alohida mashg'ulot shakllarining vaqt, makon va kuch tavsiflari aniqlanadi. Agar oldingi bosqichda harakat malakasini shakllantirish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar yaratilgan bo'lsa, ikkinchi bosqichda uning hosil bo'lishi yuzaga keladi. Oldinga qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun quyidagi vazifalar hal qilinadi:

- o'rganayotgan mashq texnikasini egallash va qismlarini aniqlab olish;
- o'rganayotgan harakatlarning qonuniyatlarini tushunishni chuqurlashtirish;
- bajarilishi zarur bo'lgan amallarning ketma-ketligini batafsil gapirib turish bilan o'rganilayotgan harakatlarni bajarish;
- o'quv mashg'ulot bellashuvlaridagi o'rganilayotgan mashq elementlarini aniq erkin va butunligicha bajarilishiga erishish.

O'qituvchi-murabbiy mashg'ulotni o'tkazish jarayonida yangi pedagogik texnologiyadan, pedagogikaning didaktikasi va uning tamoyillaridan foydalana olishi va doimo ularni amalga oshirishga erishishi lozim. O'qituvchi mashg'ulot oldidan o'quvchilarga har bir o'yinning mazmuni, vazifasi va qoidalarini tushuntirib berishi shart. Bu esa o'quvchilarda o'yinga ongli munoasabatda bo'lishni, uni to'g'ri o'rganib olishni, o'z xatolari va yutuqlarini to'g'ri tushunish hamda harakatlarni o'rtoqlarinikiga qiyoslab tahlil qilish imkonini beradi.

Biz yuqorida sinfda o'qiydigan o'quvchilarning hammasi bir xil jismoniy rivojlanish bir xil qiziqish va imkoniyatga ega emasligini aytib o'tgan edik. Jismoniy tarbiya darsida o'quvchilarning faoliyatini va yuk me'yori o'lchash, tartib va qoidaga bo'ysundirilishi zarur. Bu bilan darsning sog'lomlashtirishga yo'naltirilganligiga qismon erishiladi. Oz yuklamalar zaruriy samaradorlikni bermaydi, o'ta yuqorilari esa bolalar salomtligiga ziyon etkazadi. Har bir mashqni o'zlashtirib olish ma'lum darajada qaytarishni talab etadi. Nihoyat, organizmga yanada yuqoriroq talablarni qo'yib berish, jismoniy yuklama me'yori to'g'ri belgilab, jismoniy sifatlarni rivojlantirish mumkin emas.

Darsni birdaniga ko'plab o'quvchilar shug'ullanadigan qilib tashkil etish darsni samarali qiladi. Shunda saflanish mashqlarini, yurish, yugurish, umumrivojlantiruvchi mashqlarni va boshqalarni bajarib ulgurishi mumkin. Albatta dars zichligiga hamma vaqt birdek erishish qiyin. Chunonchi sakrash, uloqtirish, tirmashib chiqish, muvozanat saqash mashqlarini bajarishda zichlikka erishish shular jumlasidandir. Bir vaqtda shug'ullanadigan o'quvchilar sonini oshirish uchun iloji boricha ko'proq asbob-anjomlardan (bir xil yoki har xil) foydalanish zarur. Bunday paytda o'quvchilar snaryadlar soniga qarab ikki guruhga bo'linadilar va o'qituvchi har bir guruhga boshliq tayinlaydi. O'qituvchi o'z oldiga darsni zichlashtirish vazifasini qo'yar ekan, o'quvchilar butun dars davomida rejada belgilangan darajada band bo'lishlariga harakat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nazarov N.N. Jismoniy tarbiya va sport aholini sog'lomlashtirish omillari sifatida, maqola, "Fan sportga" jur., №1, 2011, 15-20 b.
2. Axmatov M.S. Uzluksiz ta'lim tizimida ommaviy sportsog'lomlashtirish ishlarini samarali boshqarish, monografiya. Toshkent, O'zDJTI, 2005.
3. Qosimova R.A., Haydarov B.T. Jismoniy madaniyat harakatining nazariy asoslari, uslubiy qo'llanma, Samarqand, 2009, 130 b.